

мірності, серед яких найважливішою є необхідність дотримання принципу відповідності формальних і неформальних структур із проведенням реорганізації "під конкретних осіб". Іншою важливою закономірністю процесу удосконалення організаційної структури управління підприємством виступає поширення використання дуальних структур, що доповнюють основну структуру у вигляді проектних груп, координаційних груп чи комісій комітетів, робочих груп, на яких покладаються єднальні й адаптаційні завдання, що зазначені тимчасові підрозділи вирішують у взаємодії з постійнодіючими.

Здійснення структурних змін на підприємстві передбачає не тільки вибір певної форми реорганізації (перетворення організаційно-правової форми або трансформації організаційної структури), але й як стрижневі елементи цього процесу – реформування відносин власності, модернізацію техніко-технологічної бази підприємства, формування складного мотиваційного механізму забезпечення продуктивної зайнятості персоналу. Необхідність комплексної реструктуризації підприємства обумовлює доцільність випереджувальних (відносно інших аспектів перетворень) змін його організаційної структури. Доцільним є ретельне опрацювання необхідних для адаптації до нових умов функцій управління і визначення їх взаємозалежності та значення для діяльності підприємства, а тільки після такого обґрунтування має бути здійснено вибір варіанта оновленої організаційної структури підприємства.

Література: 1. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация. – Луганск: Изд-во Восточноукраинского нац. университета, 2000. – 315 с. 2. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 роки) "Шляхом Європейської інтеграції" / Авт. кол.: А. С. Гальчинський, В. М. Геєць. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с. 3. Гриньова В. М. Механізми реалізації структурно-інноваційної трансформації економіки України / В. М. Гриньова, О. С. Попов // Майбутнє України: стратегія поступу. – Донець: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2008. – С. 244 – 289. 4. Кондратьев В. В. Реструктуризация управления компанией: 17-Модульная программа для менеджеров "Управление развитием организации". Модуль 6 / В. В. Кондратьев, В. Б. Краснова – М.: ИНФРА-М, 2000. – 240 с. 5. Круглов М. И. Стратегическое управление компанией. – М.: Русская деловая литература, 1998. – 768 с. 6. Мазур И. И. Реструктуризация предприятий и компаний / И. И. Мазур, В. Д. Шапиро. – М.: Экономика, 2001. – 456 с. 7. Назарова Г. В. Организационные структуры управления корпорациями: Наук. вид. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2004. – 408 с. 8. Норт Д. Институции, институциональная зміна та функціонування економіки / Пер. з англ. І. Дзюб. – К.: Основи, 2000. – 198 с. 9. Шнипко О. С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації. – К.: Наукова думка, 2003. – 334 с.

Стаття надійшла до редакції
05.02.2009 р.

УДК 658.52.011.55

Писарчук О. В.

МІСЦЕ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В ОЦІНЮВАННІ РЕЗУЛЬТАТІВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

The specific of object innovative development is explored for evaluation results of introduction innovations. The possibilities to use elements of accounting management are defined for information base formed for evaluation results of innovative development.

Устремління України до Європейської інтеграції, підписання документів щодо вступу до СОТ, поряд з процесами, які відбуваються в економічному світовому просторі, в тому числі глобалізація, чутливість до фінансово-економічних коливань, зростання ризиків щодо впливу дії криз різного походження та багато іншого, викликають гостру необхідність у змінах організаційно-управлінського характеру на підприємствах України. Забезпечення можливості достойного функціонування та розвитку в сучасних динамічних умовах реалізується шляхом впровадження інновацій. Однак, на думку автора, серед напрямків успішного розвитку машинобудівного підприємства є не тільки впровадження продуктових, технічних, технологічних інновацій, а й удосконалення всього інструментарію системи управління розвитком підприємства шляхом інноваційних змін, у тому числі, при застосуванні методів, методик, алгоритмів тощо.

Перехід організаційно-методичного забезпечення на якісно новий рівень створює умови для ефективного впровадження інноваційних перетворень, укріплення конкурентних позицій підприємства та досягнення результатів інноваційного розвитку. Управління інноваційним розвитком машинобудівного підприємства неможливе без якісного інформаційного забезпечення, в тому числі забезпечення обліково-аналітичною інформацією. Саме управлінський облік акумулює інформацію та поповнює інформаційну базу даними, сукупність яких дозволяє не тільки характеризувати рівень фінансового стану, результат фінансово-господарської діяльності, визначати рівень відповідності отриманих результатів до запланованих, а також надає можливість приймати відповідні управлінські рішення. Однак, існуюча система управлінського обліку на машинобудівних підприємствах України переважно більшістю оперує винятково даними, що описують лише матеріально-фінансове становище підприємства.

Система управління інноваційним розвитком підприємства потребує адекватного інформаційного забезпечення, а формування інформаційної бази лише в розрізі показників матеріально-фінансового характеру обмежує можливості управління інноваційним розвитком та не відповідає змісту поняття "інновація". Таким чином, актуальним постає проблема гармонійного розвитку управлінського обліку, його інструментарію, організації, з метою формування багатогранної, насиченої інформаційної бази для інноваційного розвитку підприємства. Автор вважає, що відповідність та високий якісний рівень кожної зі складових підсистем системи управління інноваційним розвитком машинобудівного підприємства є одним із важливих факторів досягнення поставлених цілей розвитку.

Проблемам інноваційного розвитку підприємства, систем управління інноваційним розвитком підприємства, інформаційного забезпечення розвитку присвячена значна кількість

теоретико-наукових та практичних досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених економістів, серед яких А. Гриньов, Ю. Іванов, С. Ілляшенко, В. Пономаренко, О. Пушкар, О. Тридід та ін. [1 – 4]. Однак, виходячи з багатогранності зазначеного питання, проблеми інтеграції елементів управлінського обліку в систему управління інноваційним розвитком підприємства досліджено недостатньо глибоко. Тому доцільно присвятити дану роботу вирішенню зазначеної проблеми.

Метою даної роботи стало вдосконалення оцінювання результатів інноваційного розвитку за рахунок інтеграції управлінського обліку в систему управління інноваційним розвитком підприємства. Для досягнення поставленої мети було сформульовано та послідовно вирішено такі завдання – уточнити сукупності показників фінансового та нефінансового характеру, які дозволяють оцінити результати інноваційного розвитку; визначити особливості формування інформаційної бази за сукупностями показників у системі управлінського обліку; виявити можливість інтеграції управлінського обліку в систему управління інноваційним розвитком підприємства.

Основною метою управлінського обліку прийнято визначати забезпечення досягнення стратегічних цілей [5]. Це і породжує одну з основних проблем організації управлінського обліку, а саме його неузгоджене, відокремлене існування від цих цілей.

На сьогоднішній день, динаміка розвитку зовнішнього та внутрішнього середовища вимагає відповідної реакції. Дослідження машинобудівних підприємств Харківського регіону показали, що незважаючи на суттєві відмінності в особливостях функціонування кожного з них, спостерігається чітка спрямованість на розвиток у сформульованих та запроваджуваних стратегіях. Таким чином, організація управлінського обліку повинна забезпечувати систему управління інноваційним розвитком машинобудівного підприємства на всіх етапах інноваційного процесу – від прийняття рішення щодо необхідності впровадження інновацій та визначення можливості таких змін, до проведення адекватного оцінювання результатів впровадження інновацій та інноваційного розвитку.

Аналіз діяльності підприємств дає можливість стверджувати, що існуючі системи контролінгу і моніторингу здебільшого спрямовані на констатацію факту, а також орієнтовані на оперування фактами та подіями, що минули. За допомогою зазначеного інструментарію відбувається здійснення контрольних процесів над господарськими операціями підприємства, виявлення змін, відхилень, ступеня досягнення цілей. А стратегічна спрямованість цих систем, їх орієнтація на майбутнє, на жаль, на досліджуваних машинобудівних підприємствах виражена слабо.

Однією з важливих складових у процесі управління інноваційним розвитком є оцінювання результатів впровадження змін і, відповідно, визначення ступеня досягнення цілей. Якість такого оцінювання та ступінь його впливу як на стратегію підприємства, так і на прийняття оперативних рішень безпосередньо залежить від сукупності показників, обраних для оцінювання, якості інформаційної бази, а також від застосованої методології оцінювання.

Інноваційний розвиток машинобудівного підприємства як об'єкт управління має певні особливості. Доцільно розглядати його як сукупність активів матеріально-фінансових (МФ), технологічних (ТА), стратегічних (СА), репутаційних (РА), людських (ЛА) та організаційних (ОА), відповідно оцінювання потребує кожен з видів активів. Значна частина стратегічних, репутаційних, організаційних активів має якісний характер. Суб'єктивність оцінки їх рівня, відсутність показників, що характеризують такі активи та ступінь їх достатності, не відображення наявності, динаміки руху зазначених активів у статистичній і бухгалтерській звітності, обумовлює значні труднощі при проведенні їх кількісного оцінювання. Усе це породжує проблеми щодо зволікання зазначеною складовою при оцінюванні результативності розвитку.

Процес управління інноваційним розвитком підприємства не може бути ефективним без урахування таких факторів, як імідж, торгова марка, репутація продукту, підприємства,

конкурентні переваги, бар'єри, винаходи, авторські права, патенти, ноу-хау, здатності та готовність до змін, інтелектуальний потенціал і багато іншого, оскільки така система не зможе відповідати дійсності та ефективно функціонувати. На думку автора, не зважати на зазначені активи в системі управління інноваційним розвитком підприємства в сучасних умовах є неприпустимим, оскільки саме вони здебільшого характеризують інноваційність розвитку. Відповідно, виявлення, спостереження, фіксація та облік таких активів повинні проводитись у системі управлінського обліку.

Забезпечення проведення якісного оцінювання результатів інноваційного розвитку вимагає широкої інформаційної бази і, відповідно, обґрунтовує вагоме місце і значення успішно функціонуючої підсистеми інформаційного забезпечення інноваційного розвитку підприємства. Дослідження, що були проведені на підприємствах машинобудування Харківського регіону, виявили низький рівень структурованості інформаційної бази, її недостатній обсяг та необґрунтоване зволікання широким колом факторів, спостерігається формальний підхід до організації управлінського обліку, оперування значною мірою тільки даними фінансового обліку, і лише на деяких підприємствах проводяться визначення та розрахунки специфічних показників, які не відображаються у фінансовій чи статистичній звітності, а використовуються лише для цілей управлінського обліку. Багатоплановість, неоднорідність, а також специфічність значної кількості показників, які використовуються при оцінюванні результатів інноваційного розвитку, вимагають відповідного інформаційного забезпечення.

Зазначені недоліки вимагають як найшвидшого вирішення шляхом змін, в першу чергу, в організації управлінського обліку. Оскільки здебільшого саме управлінський облік створює умови та змістовно наповнює інформаційну базу підприємства, що забезпечує інноваційний розвиток. Крім того, вважаємо за доцільне акцентувати на необхідності серед пріоритетів управлінського обліку визначити його орієнтацію на забезпечення досягнення стратегічних цілей, а саме на створення відповідної інформаційної бази, яка дозволить робити оцінку поточного стану, формувати прогнози в розрізі тактичних та стратегічних завдань, а також розраховувати очікувані результати інноваційного розвитку.

Однією з моделей оцінювання результатів інноваційного розвитку є багаторівнева модель на основі теорії нечіткої логіки [3]. Узагальненими показниками моделі визначено такі (F_k) показники, $k = \overline{1, N}$, причому кожний (F_k) характеризує відповідний вид активу із зазначеної раніше сукупності: показники, що характеризують матеріально-фінансове становище $(F_{MF}) = F_1$; показники рівня технологічних активів $(F_{TA}) = F_2$; показники стратегічних активів $(F_{CA}) = F_3$; показники рівня репутаційних активів $(F_{PA}) = F_4$; показники, які характеризують людський ресурс $(F_{LA}) = F_5$; показники, що визначають рівень організаційної культури на виробництві $(F_{OA}) = F_6$. Відповідно до шкали якісних термів рівень узагальненого показника (F_k) може приймати одне з п'яти значень – від ДН (дуже низький рівень) до ДВ (дуже високий рівень).

У свою чергу, узагальнений показник (F_k) визначається сукупністю показників та факторів (f_{ij}) , $i = \overline{1, k}$, $j = \overline{1, N}$, які його складають. Так,

$$F_1 = \{f_{1j}\}; F_2 = \{f_{2j}\}; F_3 = \{f_{3j}\}; F_4 = \{f_{4j}\}; F_5 = \{f_{5j}\}; F_6 = \{f_{6j}\}.$$

З використанням зазначеної моделі можна визначити наявність перетворень, їх рівень і вплив на загальний стан підприємства, а також дає можливість виділити за складовими активи, вартість яких змінилась в результаті перетворень, та активи, які потребують змін. Формування моделі, спираючись на апарат нечіткої логіки, дозволило поєднати якісні та кількісні показники, що описують об'єкт управління інноваційним розвитком.

Для створення умов щодо можливості адекватного оцінювання результатів інноваційного розвитку, відповідного інформаційного забезпечення системи управління інноваційним

розвитком підприємства, а також, з метою належної адаптації зазначеної багаторівневої моделі, автором було запропоновано впровадити в систему управлінського обліку такі сукупності показників:

- 1) фінансового становища;
- 2) рівня технологічних активів;
- 3) наявності стратегічних активів;
- 4) рівня репутаційних активів;
- 5) що характеризують людський ресурс;
- 6) рівня організаційної культури на виробництві.

Показники першої групи, їх рівень, частка, а також динаміка змін створюють інформаційну базу для оцінювання такої складової об'єкта розвитку, як матеріально-фінансові активи. Збір інформації та накопичення відповідної інформаційної бази не викликає особливих труднощів, виходячи з того, що показники для розрахунку коефіцієнта є у фінансовій та статистичній звітності, і на досліджуваних підприємствах ведеться розрахунок та, відповідно, аналіз показників матеріально-фінансового стану. Однак, слід зауважити на наявності негативних явищ на деяких машинобудівних підприємствах, де аналіз показників проводиться безсистемно, а виявлені динаміка і відхилення не завжди використовуються для корегування управлінських рішень.

Наступні сукупності показників, що характеризують відповідно технологічні, стратегічні, організаційні, людські, репутаційні активи, вимагають внесення змін в організацію управлінського обліку, які б дозволили накопичувати інформацію за відповідними коефіцієнтами, досліджувати їх зміни в динаміці із виявленням факторів впливу та, за можливості, оперативно реагувати на виклики середовища щодо актуалізації тих чи інших напрямків.

Так, для характеристики технологічних активів пропонується визначати коефіцієнти, серед яких можуть бути: частка інноваційних розробок в обсязі випуску продукції; частка власних розробок у загальному обсягу інноваційних розробок; наявність та обсяг патентів і авторських прав. Це дозволить відстежувати динаміку забезпеченості підприємства інноваційною складовою у вигляді ноу-хау, виробничих секретів тощо.

Оцінювання результатів інноваційного розвитку машинобудівного підприємства з ракурсу зміни стратегічних активів пропонується здійснювати за допомогою виявлення факторів, що дозволяють визначити ступінь стратегічних переваг, конкурентних бар'єрів, в тому числі через ступінь державної підтримки, частку ринку, ймовірність швидкого копіювання продукції з відповідними властивостями, можливість доступу до високотехнологічних розробок, ступінь можливого розвитку інновації, її універсальність та ін. Тобто підприємство самостійно визначає перелік конкурентних переваг, ступінь їх значущості як для ринку, так і для машинобудівного підприємства, пріоритетність для координування управлінського впливу і, відповідно, акцентує зусилля на збереженні конкурентних переваг та зростанні стратегічного потенціалу.

Рівень репутаційних активів доречно виявити через ступінь довіри до продукції та підприємства шляхом визначення сукупності таких факторів і показників: частки або ступеня постійності покупців; ступеня постійності контрагентів; частки замовлень, що виконуються в кредит, співвідношенні довгострокових контрактів до разових замовлень, ступеня можливості варіювання відсоткової ставки за кредит чи відстрочки розрахунку та багато іншого.

Виявлення, облік та аналіз динаміки змін таких показників, як ступінь відповідності потреби кваліфікаційного рівня кадрів, частка браку з вини робітників, інтелектуальний потенціал кадрів, рівень компетентності працівників та інші дають змогу визначити рівень кадрово-кваліфікаційного забезпечення та надати характеристику людського ресурсу як складової об'єкта розвитку.

На досліджуваних підприємствах Харківського регіону визначення організаційної культури на виробництві та оцінювання впливу такої складової, як організаційні активи, пропонується проводити через призму таких факторів: частки простой з вини робітників; частки витрат робочого часу з

інших причин; рівня прогулів; ступеня конфліктності між керівництвом і працівниками; сили реакції, опору організаційним змінам.

Одержані в ході роботи результати дозволяють зазначити на досягненні поставленої мети, а саме, удосконалення оцінювання результатів інноваційного розвитку за рахунок інтеграції управлінського обліку в систему управління інноваційним розвитком підприємства. У роботі було уточнено сукупності показників, що визначають: фінансове становище, рівень технологічних активів, наявність стратегічних активів, рівень репутаційних активів, рівень організаційної культури на виробництві та характеризують людський ресурс. Зазначені сукупності показників дозволяють оцінити результати інноваційного розвитку за кожним з видів активів, виявити з них найбільш значущі та впливові.

На думку автора, перелічені та споріднені з ними показники доречно визначати саме в рамках управлінського обліку, враховуючи його гнучкість, з точки зору організації, відсутність жорсткої регламентації з боку зовнішніх факторів, можливість до швидкого змінювання та реагування на вимоги середовища, а також виходячи з позиціонування управлінського обліку в системі управління інноваційним розвитком підприємства. Таким чином, формування та накопичення відповідної інформаційної бази, з розширеним переліком показників, в системі управлінського обліку стає одним з кроків розвитку самого управлінського обліку. Оскільки доцільним є орієнтація управлінського обліку на вирішення не тільки оперативних, тактичних завдань при прийнятті управлінських рішень, а й сприяння досягненню стратегічних цілей, в тому числі, інноваційному розвитку.

Серед напрямків подальшого розвитку представлених результатів дослідження можна виділити такі. Розробка відповідної методичної документації щодо алгоритмів та методик розрахунку зазначених показників, розробка облікових регістрів та групувальних таблиць, зведених таблиць за кожною сукупністю показників, що дасть змогу відслідковувати динаміку змін факторів та результативних показників залежно від прийнятих рішень. Ще одним з напрямків розвитку розглянутої проблеми є вдосконалення показників всередині груп та відповідних факторів, їх адаптація і узгодження з особливостями галузі виробництва, конкретного підприємства, а також з цілями інноваційного розвитку.

Таким чином, включення до об'єктів управлінського обліку показників та коефіцієнтів, що були розглянуті, дозволяє враховувати показники фінансового та нефінансового характеру і дає змогу комплексного оцінювання результатів інноваційного розвитку за всіма складовими об'єкта розвитку, а також створює умови для спрямованого управління кожним з видів активів.

Література: 1. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління. – Харків: ВД "ІНЖЕК", 2003. – 308 с. 2. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: Навч. посібн. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2003. – 278 с. 3. Иванов Ю. Б. Моделирование оценивания инновационного развития предприятия при помощи методов нечеткой логики / Ю. Б. Иванов, О. В. Писарчук // Управление инновациями – 2008: Материалы международной научно-практической конференции / Под ред. Р. М. Нижегородцева. – М.: Доброе слово, 2008 – С. 78 – 83. 4. Пономаренко В. С. Стратегічне управління розвитком підприємства. Навч. посібн. / В. С. Пономаренко, О. І. Пушкар, О. М. Тридід. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2002. – 640 с. 5. Голов С. Ф. Управлінський облік: Підручник. – 2-е вид. – К.: Лібра, 2004. – 703 с.

Стаття надійшла до редакції
17.02.2009 р.